FMI, Info, Master I
Semestrul II 2015
Teoria Modelelor

Examen

(P1) [2 puncte] Fie $\mathcal{L}$ un limbaj de ordinul întâi. Demonstraţi că pentru orice formule φ, ψ ale lui $\mathcal{L}$ şi orice variabile x, y,

(i) $\neg\forall x\varphi \vDash\!\!\!\Dashv \exists x\neg\varphi$;

(ii) $\forall x(\varphi \wedge \psi) \vDash\!\!\!\Dashv \forall x\varphi \wedge \forall x\psi$;

(iii) $\varphi \vDash \exists y\varphi$.

Demonstraţie: Fie $\mathcal{A}$ o $\mathcal{L}$-structură şi $e : V \to A$.

(i) Avem $\mathcal{A} \vDash (\neg\forall x\varphi)[e] \iff \mathcal{A} \nvDash (\forall x\varphi)[e] \iff$ nu este adevărat că pentru orice $a \in A$ avem că
$\mathcal{A} \vDash \varphi[e_{x\leftarrow a}] \iff$ există $a \in A$ a.î. $\mathcal{A} \nvDash \varphi[e_{x\leftarrow a}] \iff$ există $a \in A$ a.î. $\mathcal{A} \vDash \neg\varphi[e_{x\leftarrow a}] \iff \mathcal{A} \vDash (\exists x\neg\varphi)[e]$.

(ii) Avem $\mathcal{A} \vDash \forall x(\varphi \wedge \psi) \iff$ pentru orice $a \in A, \mathcal{A} \vDash (\varphi \wedge \psi)[e] \iff$ pentru orice $a \in A, \mathcal{A} \vDash \varphi[e]$ şi pentru orice $a \in A, \mathcal{A} \vDash \psi[e] \iff \mathcal{A} \vDash (\forall x\varphi \wedge \forall x\psi)[e]$.

(iii) Presupunem $\mathcal{A} \vDash \varphi[e]$. Notăm $a := e(y)$. Atunci $e_{y\leftarrow a} = e$, deci $\mathcal{A} \vDash \varphi[e_{y\leftarrow a}]$. Rezultă că $\mathcal{A} \vDash (\exists y\varphi)[e]$.

$\square$

(P2) [2 puncte] Fie $\mathcal{L}$ un limbaj de ordinul întâi. Demonstraţi că pentru orice formule φ, ψ ale lui $\mathcal{L}$ şi orice variabilă $x \notin FV(\varphi)$,

(i) $\varphi \vDash\!\!\!\Dashv \forall x\varphi$;

(ii) $\exists x(\varphi \to \psi) \vDash\!\!\!\Dashv \varphi \to \exists x\psi$;

(iii) $\exists x(\psi \to \varphi) \vDash\!\!\!\Dashv \forall x\psi \to \varphi$.

Demonstraţie: Fie $\mathcal{A}$ o $\mathcal{L}$-structură şi $e : V \to A$.

(i) Avem $\mathcal{A} \vDash (\forall x\varphi)[e] \iff$ pentru orice $a \in A$, $\mathcal{A} \vDash \varphi[e_{x\leftarrow a}] \iff$ (aplicând Propoziţia 1.31, deoarece $x \notin FV(\varphi)$) pentru orice $a \in A$, $\mathcal{A} \vDash \varphi[e] \iff \mathcal{A} \vDash \varphi[e]$.

(ii) Avem $\mathcal{A} \vDash (\exists x(\varphi \to \psi))[e] \iff$ există $a \in A$ a.î. $[\mathcal{A} \nvDash \varphi[e_{x\leftarrow a}]$ sau $\mathcal{A} \vDash \psi[e_{x\leftarrow a}]]$ $\iff$ (aplicând Propoziţia 1.31, deoarece $x \notin FV(\varphi)$) există $a \in A$ a.î. $[\mathcal{A} \nvDash \varphi[e]$ sau $\mathcal{A} \vDash \psi[e_{x\leftarrow a}]] \iff \mathcal{A} \nvDash \varphi[e]$ sau există $a \in A$ a.î. $\mathcal{A} \vDash \psi[e_{xlaa}] \iff \mathcal{A} \nvDash \varphi[e]$ sau există $a \in A$ a.î. $\mathcal{A} \vDash (\exists x\psi)[e] \iff \mathcal{A} \vDash (\varphi \to \exists x\psi)[e]$.

(iii) Avem $\mathcal{A} \vDash (\exists x(\psi \to \varphi))[e] \iff$ (aplicând Propoziţia 1.31, deoarece $x \notin FV(\varphi)$) există $a \in A$ a.î. $[\mathcal{A} \nvDash \psi[e_{x\leftarrow a}]$ sau $\mathcal{A} \vDash \varphi[e]] \iff \mathcal{A} \vDash \varphi[e]$ sau există $a \in A$ a.î. $\mathcal{A} \nvDash \psi[e_{x\leftarrow a}] \iff \mathcal{A} \vDash \varphi[e]$ sau nu este adevărat că pentru orice $a \in A$ a.î. $\mathcal{A} \vDash \psi[e_{x\leftarrow a}] \iff \mathcal{A} \vDash \varphi[e]$ sau $\mathcal{A} \nvDash (\forall x\psi)[e] \iff \mathcal{A} \vDash (\forall x\psi \to \varphi)[e]$.

□

(P3) [2 puncte] Decideţi dacă următoarele afirmaţii sunt adevărate sau false:

(i) clasa mulţimilor total ordonate este axiomatizabilă;

(ii) clasa mulţimilor total ordonate finite este axiomatizabilă;

(iii) clasa mulţimilor total ordonate infinite este axiomatizabilă.

Demonstraţie: Considerăm limbajul $\mathcal{L}_<$ şi mulţimea de enunţuri

$$\Gamma = (IREFL), (TRANZ), (TOTAL) \text{ (folosind notaţiile din Cursul 4).}$$

Se observă că Γ satisface condiţia (*) din ipoteza Propoziţiei 1.146: pentru orice $m \in \mathbb{N}$, considerăm $(\{0, \ldots, m\}, <)$, model al lui Γ de cardinal $m + 1 \geq m$.

(i) Adevărat, deoarece clasa mulţimilor total ordonate este axiomatizată de Γ.

(ii) Fals. Clasa mulţimilor total ordonate finite este clasa modelelor finite ale lui Γ, deci, conform Propoziţiei 1.146.(ii) nu este axiomatizabilă.

(iii) Adevărat. Clasa mulţimilor total ordonate infinite este clasa modelelor infinite ale lui Γ, deci, conform Propoziţiei 1.146.(iii) este axiomatizabilă.

□

(P4) [2 puncte] Fie $\mathcal{L}$ un limbaj de ordinul întâi şi $\mathcal{K}$ o clasă de $\mathcal{L}$-structuri care are cel puţin două elemente $\mathcal{A}$ şi $\mathcal{B}$ care nu sunt elementar echivalente. Demonstraţi că $Th(\mathcal{K})$ nu este o teorie completă.

Demonstraţie: A se vedea (S3.2). $\square$

(P5) [2 puncte] Fie $\mathcal{L}$ un limbaj de ordinul întâi cel mult numărabil şi Γ o mulţime de enunţuri ale lui $\mathcal{L}$. Demonstraţi că dacă Γ are un model, atunci Γ are un model cel mult numărabil.

Demonstraţie: Fie $\mathcal{B}$ un model al lui Γ. Aplicând Teorema Löwenheim-Skolem în jos (1.112) pentru $X = \emptyset$ obţinem o $\mathcal{L}$-structură cel mult numărabilă $\mathcal{A}$ a.î. $\mathcal{A} \prec \mathcal{B}$. Rezultă din Propoziţia 1.110 că $\mathcal{A} \equiv \mathcal{B}$. Prin urmare, $\mathcal{A}$ este model cel mult numărabil al lui Γ. $\square$

(P6) [2 puncte] Fie $\mathcal{L}$ un limbaj de ordinul întâi care conţine

- două simboluri de relaţii unare R, S şi două simboluri de relaţii binare P, Q;
- un simbol de funcţie unară f şi un simbol de funcţie binară g;
- două simboluri de constante c, d.

Să se găsească forme normale prenex pentru următoarele formule ale lui $\mathcal{L}$:

$$\begin{aligned}
\varphi_1 &= \exists x(f(x) = c) \wedge \neg \exists z(g(y,z) = d)\\
\varphi_2 &= \exists y(\exists x P(x,y) \to \forall z Q(x,z))\\
\varphi_3 &= \neg \forall y\big(S(y) \to \exists z R(z)) \wedge \forall x \exists y P(x,y).
\end{aligned}$$

Demonstraţie:

(i)

$$\begin{aligned}
\exists x(f(x) = c) \wedge \neg \exists z(g(y,z) = d) &\mathrel{\exists\!\!\!\!\vDash} \exists x(f(x) = c \wedge \forall z \neg g(y,z) = d)\\
&\mathrel{\exists\!\!\!\!\vDash} \exists x \forall z(f(x) = c \wedge \neg g(y,z) = d).
\end{aligned}$$

(ii)

$$\begin{aligned}
\exists y(\exists x P(x,y) \to \forall z Q(x,z)) &\mathrel{\exists\!\!\!\!\vDash} \exists y \forall z(\exists x P(x,y) \to Q(x,z))\\
&\mathrel{\exists\!\!\!\!\vDash} \exists y \forall z(\exists u P(u,y) \to Q(x,z))\\
&\mathrel{\exists\!\!\!\!\vDash} \exists y \forall z \forall u(P(u,y) \to Q(x,z)).
\end{aligned}$$

(iii)

$$\begin{aligned}
\neg\forall y(S(y) \to \exists z R(z)) \wedge \forall x \exists y P(x,y) &\;\;\text{⫤}\;\; \exists y \neg\exists z(S(y) \to R(z)) \wedge \forall x \exists y P(x,y) \\
&\;\;\text{⫤}\;\; \exists y \neg\exists z(S(y) \to R(z)) \wedge \forall x \exists u P(x,u) \\
&\;\;\text{⫤}\;\; \exists y \forall z \neg(S(y) \to R(z)) \wedge \forall x \exists u P(x,u) \\
&\;\;\text{⫤}\;\; \exists y \forall z \forall x \exists u(\neg(S(y) \to R(z)) \wedge P(x,u)).
\end{aligned}$$

□

(P7) [3 puncte] Fie $\mathcal{L}$ un limbaj de ordinul întâi şi Γ o mulţime de enunţuri ale lui $\mathcal{L}$ cu proprietatea că

$$\text{pentru orice } m \in \mathbb{N},\ \Gamma \text{ are un model finit de cardinal } \geq m.$$

Notăm cu $\mathcal{K}$ clasa modelelor finite ale lui Γ. Demonstraţi că $\mathcal{K}$ nu este axiomatizabilă.
Demonstraţie: Presupunem prin reducere la absurd că există $\Sigma \subseteq Sen_{\mathcal{L}}$ a.î. $\mathcal{K} = Mod(\Sigma)$. Fie

$$\Delta := \Sigma \cup \{\exists^{\geq n} \mid n \geq 1\}.$$

Demonstrăm că Δ este satisfiabilă folosind Teorema de compacitate.
Fie Δ_0 o submulţime finită a lui Δ. Atunci

$$\Delta_0 \subseteq \Sigma \cup \{\exists^{\geq n_1}, \ldots, \exists^{\geq n_k}\} \quad \text{pentru un } k \in \mathbb{N}.$$

Fie $\mathcal{A}$ un model finit al lui Γ de cardinal $\geq \max\{n_1, \ldots, n_k\}$. Atunci $\mathcal{A} \vDash \exists^{\geq n_i}$ pentru orice $i = 1, \ldots, k$ şi $\mathcal{A} \vDash \Sigma$ deoarece $\mathcal{A} \in \mathcal{K}$. Prin urmare, $\mathcal{A} \vDash \Delta_0$.
Aplicând Teorema de compacitate, rezultă că

$$\Delta = \Sigma \cup \{\exists^{\geq n} \mid n \geq 1\}$$

are un model $\mathcal{B}$. Deoarece $\mathcal{B} \vDash \Sigma$, rezultă că $\mathcal{B}$ este finită.
Deoarece $\mathcal{B} \vDash \{\exists^{\geq n} \mid n \geq 1\}$, rezultă că $\mathcal{B}$ este infinită.
Am obţinut o contradicţie.

□